

PHEJI RA LE NDZHAKU:

HI TSEMBA LESWAKU KUNGU RA NKARHI WA SWESWI RI TA HLOHLOTELA, RI TIVISA NA KU LETELA VAVANUNA NA VAVASATI VO HLAYA LAVA TIRHELAKA DYONDZO YA MASUNGULO YO ANTSWA EAFRIKA DZONGA.

Kungu ra Xendlo ku fikela 2019 leri heleleke: Ku ya eka ku Fikelela ku Dyondza hi 2030 ra kumeka eka:

[HTTP://WWW.EDUCATION.GOV.ZA/CURRICULUM/ACTIONPLANTO2019.ASPX](http://www.education.gov.za/CURRICULUM/ACTIONPLANTO2019.ASPX)

Kungu ra Xendlo ku fikela 2014 leri heleleke: Ku ya eka ku Fikelela ku Dyondza hi 2025 ra kumeka eka:

[HTTP://WWW.EDUCATION.GOV.ZA/CURRICULUM/ACTIONPLANTO2019.ASPX](http://www.education.gov.za/CURRICULUM/ACTIONPLANTO2019.ASPX)

DOCUMENT IS AVAILABLE IN ALL 11 SOUTH AFRICAN LANGUAGES

English	isiXhosa
Afrikaans	Ndebele
isiZulu	Sepedi
Tsonga	Setswana
Sesotho	Tshivenda
Siswati	

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Private Bag X895, Pretoria, 0001
Telephone: 012 357 3000 Fax: 012 323 0601
© Department of Basic Education

website

www.education.gov.za

facebook

www.facebook.com/BasicEd

twitter

www.twitter.com/dbe_sa

**Kungu ra xendlo ku fikela
2019**
Ku ya eka ku Fikelela ku Dyondza hi 2030

Tsonga

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Ku Dyondza hi 2030 : Xivono

Leswi landzelaka swi komba laha DBE yi nga ta va yi ri kona hi 2030:

VADYONDZI

Vana va ya exikolweni masiku hinkwawo na ku fika hi nkarhi hikuva va tsakela ku ta exikolweni, xikolo xi fikeleleka na kuva va swi tiva leswaku loko va xwa exikolweni va ri karhi va nga fanelanga ku endla tano, ku ta tekiwa goza ro karhi. Vadyondzi va twisisa nkoka wo endla ntirho wa vona wa xikolo, exikolweni na le kaya, naswona va swi tiva leswaku xikolo xa vona xi ta endla hinkwaswo leswi kotekaka ku va va dyondza leswi va faneleke ku dyondza swona.

VADYONDZISI

Vadyondzisi va kuma vuleteri lebyi va byi lavaka; va ya emahlweni na ku antswisa vuswikoti bya vona naswona vatitshemba eka ntirho wa vona. Vadyondzisi va twisisa

nkoka wa ntirho wa vona ku hluvukisa rixaka na ku tirha hilaha va kotaka hakona ku nyika vadyondzi va vona masungulo lamanene ya dyondzo evuton'wini.

NHLOKOYA XIKOLO

Nhloko ya xikolo yi tiyisisa leswaku ku dyondzisa swa endliwa tanihlaha swi faneleke hakona exikolweni, ku ya hi kharikhulamu ya rixaka na ku twisisa ntirho wa yena tanihi murhangeri loyi vutihlamuleri bya yena ku nga ku tlakusa ku twanana, vutumbuluxi na milawu ya kahle ya matikhomele eka vanhu exikolweni na va le handle ka xikolo.

VATSWARI

Vatswari va tiva leswi humelelaka exikolweni hi ku hetiseka, va tsakela ku khumbeka eka timhaka na ku kuma swiviko swa mikarhi hinkwayo swa matirhelo ya vana va vona ehenhla ka mipimo leyi nga erivaleni leyi

KU HANYA KAHLE EMIRINI KA VADYONDZI

XIKONGOMELO XA 26: Ku engetela nhlayo ya swikolo leswi tirhisaka tirhele ra dyondzo yo katsa hinkwaswo hi ndlela leyi tirhaka na ku fikelela tisenhara leti nyikaka vukorhokeri byo hlawuleka.

XIKONGOMELO XA 27**:** Ku antswisa ku vuyelela na nkoka wa mitirho ya vulanguteri na nseketelo leyi nyikiwaka swikolo hi tihofisi ta swifundza, hi xiphemu hi ku tirhisa Dyondzo ya xielekitironiki.

MIAKO YA SWIKOLO NA SWIVEVUKISI

XIKONGOMELO XA 24: Ku tiyisisa leswaku switirhisiwa swa miako na mbango swa xikolo xin'wana na xin'wana swi nyanyula vadyondzi ku va va tsakela ku ya exikolweni nodiyondza na vadyondzisi ku va va dyondzisa.

XIKONGOMELO XA 25: Ku tirhisa swikolo tanihi ndlela yo tlakusa ku fikelela vukorhokeri byo hambanahambana bya vanhu exikarhi ka vadyondzi eka swiyenge swo fana na rihanyo, ku herisa vusweti, nseketelo wa miehleketo na vuxaka na vanhu van'wana, mitlangu na mfuwo.

KUNGU RA XENDLO KU FIKELA 2019

tirhisiwaka hi swikolo hinkwaswo. Vatswari va swi tiva leswaku loko swo karhi swi nga endleki hi ndela leyi swi faneleke ku endliwa hayona exikolweni, nhloko ya xikolo kumbe munhu wun'wana eka ndzawulo u ta va yingisela na ku teka magoza ku tirhana na swiphiqu swihi na swihi.

MATHERIYALI WO DYONDZA NO DYONDZISA

Matheriyali wo dyondza no dyondzisa wu kumeka hi nhlayo ya le henhla wu tlhela wu ri wa xiyimo xa le hanhla. Tirhele ra rixaka ra **Swilaveko swa masungulo (Minimum Schoolbag)**, leri twisisiwaka hi hinkwakonkwako, ri hlamusela minimamu ya nhlayo na nkoka wa matheriyali lowu mudyondzi un'wana na un'wana a faneleke ku yi kuma. Tikhomphyuta exikolweni i xitirho xa nkoka lexi haxona vadyondzi na vadyondzisi va kumaka mahungu.

MIAKOYA XIKOLO NA SWIVEVUKISI

Miako ya xikolo na swivevukisi yi na tindhawu to ringanela, yi tirha kahle, yi sirhelelekile na ku hlayisiwa. Vadyondzi, vadyondzisi na vanhu va le xikolweni hi ku angarhela va hlayisa miako ya vona na swivevukisi hikuva va tinyungubuya hi xikolo xa vona.

Kungu leri, leri humesiweke hi Ndzawulo ya Dyondzo ya le Hansi (DBE), ri yimela ku humelela kun'wana eka rendzo ro kongoma eka dyondo ya xiyimo xa le henhla ka Mafrika Dzonga hinkwavo. Tsalwa leri ri langutisisa mihluvukiso ya nkoka eka xiyenge xa dyondzo ya le hansi ku sukela loko ku humesiwile kungu ra xiyenge xo hetelela hi 2011, Kungu ra xendlo ku fikela 2014: Ku kongomisa ku fikelela Dyondzo hi 2025. (Kungu ra 2014): Hambiswiritano, ku

na ku cinca ka leswi tshikeleriwaka hikwalaho ka tidyonzo leti kumekeke naswona xa nkoka, swirhangana leswi andlariweke hi **Kungu ra Nhluvukiso ra Rixaka (NDP)** leri humesiweke hi Presidente hi 2012. wa Ku fambisana na NDP, nhloholori ya makunguhatelelo eka kungu ra sweswi i 2030, ku nga ha ri 2025. Xavumbiri, nhloholori ya nkarhi wo koma ya mfumo yi vekiwe eka 2019, naswona kungu ra xiyenge ri cinciwile hi ndlela yoleyo. .

Kungu ra sweswi ri kongomisiwile eka nhlayo yi nyingi ya vatekaxiave lava khumbekaka eka ntirho lowukulu wo cinca swikolo swa Afrika Dzonga. Vatekaswiave lava va katsa vatswari, vadyondzisi, tinhloko ta swikolo vatirhi va le ka xifundza, xifundzankulu na va le ka xiyenge xa rixaka, swirho swa Palamende, varhangeri va mihlangano ya vaaki, ku katsa na mihlangano ya vadyondzisi, vanakulobye va swiyenge leswi

nga riki swa mfumo, valavisisi na tiejensi ta xinakulobye ta matiko ya le handle.

SWIKONGOMELO SWA NKARHI WO KOMA, SWIVONO SWA NKARHI WO LEHA

Ku vona leswaku Muafrika Dzonga un'wana na un'wana lontsongo u kuma dyondzo ya xiyimo xa le henhla i xilaveko xa xihatla. Kambe hi vona leswaku leswi swi nge fikeleriwi hi nkarhi lowuntsongo. Hi lava xivono lexi nga erivaleni xa laha hi lavaka ku va kona hi 2030, kumbe ku nga si fika nkarhi wolowo loko swi koteka. Naswona hi fanele ku vona leswaku lembe rin'wana na rin'wana hi tshunelela ekusuhi na xivono xa hina, ku tiva leswaku ku antswisa lokukulu i ku fikelela ku cincanyana kuntsongo lokotala.

MATHERIYALI WA DYONDZO

ra ntlawa lowuntshwa wa vadyondzisi lava ha riki vantsongo, lava nga na mafufufulu no va na vuleteri lebyi ringaneleke eka ntirho wa vudyondzisi lembe rin'wana na rin'wana.

XIKONGOMELO XA 15: Ku tiyisisa leswaku ku va kona na ku tirhisiwa ka vadyondzisi swi va hi ndlela leyi papalataka titlilasi leti nga tala ku hundza mpimo.

XIKONGOMELO XA 16*:** Ku antswisa vutivantirho. Swikili swo dyondzisa, vutivi bya dyondzo na literesi ya khomphyuta bya vadyondzisi eka nkarhi hinkwawo wa vona wo va entirhweni.

XIKONGOMELO XA 17: Ku phikelela ku va na vatirhi va vudyondzisi lava hanyeke kahle na ku tiphina hi ku enerisiwa hi tirho wa vona.

XIKONGOMELO XA 18: Ku tiyisisa leswaku vadyondzi va khavhara tinhlokomhaka hinkwato na swivandla swa swikili leswi va faneleke ku swi khavhara eka lembe rolero ra vona ra xikolo.

XIKONGOMELO XA 19*:** Ku tiyisisa leswaku mudyondzi un'wana na un'wana u kuma sete ya minimamu ya tibuku to dyondzisa na tibuku to tirhela leti lavekaka ku ya hi tirhele ra rixaka.

XIKONGOMELO XA 20: Ku engetela ku va vadyondzi va fikelela vuhangalasi bya mahungu byo hambanahambana, ku katsa tikhomphyuta, leswi fuwisaka dyondzo ya vona.

VUFAMBISI BYA XIKOLO

XIKONGOMELO XA 21*:** Ku tiyisisa leswaku maendlelo ya vufambisi bya masungulo bya lembe na lembe bya endliwa eka swikolo hinkwaswo etikweni hi ndlelal leyi hoxaka xandla eka mbango wa xikolo lowu tirhaka.

KU NGHENELELA KA VAAKI

XIKONGOMELO XA 22: Ku antswisa ku nghelela ka vatswari na vaaki eka mafambisele ya swikolo, hi ndlela yin'wana hi ku antswisa ku kuma mahungu ya nkoka hi ku tirhisa qhinga ra Dyondzo ya elektironiki.

KU HAKELERIWA KA SWIKOLO

XIKONGOMELO XA 23: ku tiyisisa leswaku swikolo hinkwaswo swi hakeleriwa hi levhele ya nhlayo ya le hansi ya minimamu hi n'wana leyi vekiweke etikweni hinkwaro naswona timali ti tirhisiwa hi ndlela leyi nga erivaleni leyi tirhaka.

SWIKONGOMELO SWA 7 KU FIKA 9: KU ANTWSISA MATIRHELE YA AVHAREJI

XIKONGOMELO XA 4: Ku engetela nhlayo ya vadyondzi va Giredi ya 12, lava fikelelaka nongonoko wa Bachula eUnivhesiti.

XIKONGOMELO XA 5: Ku engatela nhlayo ya vadyondzi va Giredi ya 12 lava pasaka *matemetiki*.

XIKONGOMELO XA 6: Ku engetela nhlayo ya vadyondzi va Giredi ya 12 lava pasaka *fizikali sayense*,

XIKONGOMELO XA 7: Ku antswisa matirhele ya avhareji ya vadyondzi va Giredi ya 6 eka *tinzimi*.

XIKONGOMELO XA 8: Ku antswisa matirhele ya avhareji ya vadyondzi va Giredi ya 6 eka *matematiki*.

XIKONGOMELO XA 9: Ku antswisa matirhele ya avhareji ya vadyondzi va Giredi ya 9 eka *matematiki*.

DYONDZO LEYI BOHAKA

XIKONGOMELO XA 10: Ku tiyisisa leswaku vana hinkwavo va kumeka va ha tsarisiwile exikolweni ku fikela lembe leri va vaka na 15 wa malembe.

KU FIKELELA ECD NA GIREDIYA R

XIKONGOMELO XA 11*:** Ku antswisa ku va vana va fikelela Nhluvukiso wa Vana Lavantsongo (ECD) ehansi ka Giredi ya 1.

SWIKONGOMELO SWA 12 KU FIKA 13: KU ANTWSISA KU FIKELELA GIREDI

XIKONGOMELO XA 12: Ku antswisa ku hundziseriwa ka vadyondzi ka giredi eka Tigiredi ta 1 ku fika 9.

XIKONGOMELO XA 13: Ku antswisa ku va vantswa va fikelela Dyondzo yo Engetela na Vuleteri (FET) ku hundza eka Giredi ya 9.

“Swikongomelo swa 14 ku fika 27 swi tirhana na ndlela leyi ku fikelela 13 wa swikongomelo swa mivuyelo leswi hlamuseriweke laha henhla.”

VADYONDZISI

XIKONGOMELO XA 14: Ku koka rinoko

“Ku vona leswaku Muafrika Dzonga un’wana na un’wana lontsongo u kuma dyondzo ya xiyimo xa le henhla i xilaveko xa xihatla.”

SWIKONGOMELO LESWI NGA ta xifundza. ERIVALENI

Swikongomelo swa 27 swa le ku sunguleni swa leswi katsaka timhaka to hlaya na ku nghenelela swa ha ri kona. Eka swikongomelo leswi swa 27, 13 swi tirhana na matirhele na mivuyelo yo ngehelela leyi hi ringetaka ku yi fikelela kasi 14 swi tirhana na ‘njhani’ yi nga ndlela yo fikelela ku antswisiwa loku, hi marito man’wana swendlo leswi faneleke ku endliwa ku tiyisa xiyenge.

Ku tlakusa nkongomelo eka sisiteme, hambiswiritano, swikongomelo swa 27 swi tama swa ha ri swikongomelo swa swirhangana. Swona swi tirhana na giredi ya R, nhluvukiso wa vadyondzisi, matheriyali wo dyondza, vufambisi bya na nseketelo hi tihofisi

Swikongomelo leswi swa ntlhanu swi kombiwa hi ***eka kungu na le ka tsalwa leri. Swikombo swa 36 swa Kungu ra Xendlo ra 2011, leswi khomanisiweke na xikongomelo xin’wana na xin’wana, naswona swa ha ri kona. Swikombo swinga ri swingani i swikombo swa swirhangana swa le henhla naswona swi funghiwiwe hi ***.

SWIRHANGISIWA SWA VUTUMBULUXI

Hambileswi vutumbuluxi byi lavekaka eka tindhawu to tala ta xiyenge xa mfumo, mitlhontlho mimbirhi yo hlawuleka yi le rivaleni: Mahlelelo ya Rixaka ya Lembe na lembe (ANA), na dyondzo ya Xieλεκitironiki. Tindhawu letimbirhi ta langutisisiwa eka swiyengetsongo swimbirhi leswi landzelaka.

Mahlelelo ya Rixaka ya Lembe na lembe

Mfumo wu vule wu vuyelela leswaku wu tiboha ku fikelela ku sungula sisiteme ya mahlelelo ya xiyimo xa le henhla emisaveni ya ntlawa wa tigiredi ta 1 ku fika eka 9 exikolweni leswi nga ta nyika rixaka mahungu ya ntiyiso ya ku humelela mayelana na leswi vadyondzi va swi dyondzaka, kambe leyi nga ta tlhela yi nyika switirho swo khomeka swo pfuna vadyondzisi

na vatswari ku kongomisa eka swilo leswi lulameke.

Ku ya emahlweni, DBE yi langutela nhlayo ya ku humelela ka ANA, ku ya hi tidyondzo leti dyondziweke na ku tekeriwa enhlokweni hi vukheta ka switsundzuxo leswi amukeriweke ku suka eka vatsundzuxi va le handle na vateka xiave. Xirhangisiwa xinwana i ku humesa xitatimende xa tirhelo lexi nga erivaleni eka ku twisiseka ka masungulo ka ANA, ku katsa xikongomelo xo tirhisiwa hi vadyondzisi, vatswari na van'wana exikolweni na le ka xifundza. DBE yi ta tiyisisa leswaku ku sukela hi 2015; swikambelwana swa 'ANA swo tiyisisa' swi ta va leswi sirheleleke na ku katsa tiaytheme ta nkuleko. Ku cinciwa ka mbuyelo hi ku tirhisa thiyori ya Nhlamulo ya ayitheme swi ta ringetiwa, ku sukela hi 2016. Hi 2015 DBE yi ta humesa tirhipoto ta ANA

DYONDZO YA XIELEKITIRONIKI

ya le ka levhele ya xifundza, hi ku tirhisa data ya ANA leyi tirhaka hinkwako. Xo hetelela , DBE yi ta ya emahlweni yi tihlanganisa na vanhu vo hambanahambana lava nga na vutivi eka maendlelo ya le henhla ku ma tirhisa eka ANA naswona yi ta tlhela yi pima ANA mikarhi hinkwayo hi matirhelo ku suka eka vadyondzi, vatswari na vatekaxiave exikolweni na le ka tilevhele ta xifundza.

Mahungu ya ximanguva lawa na tithekinoloji ta vuhlanganisi (tiICT) ti nga kota ku antswisa na ku hambanyisa lokukulu ka madyondzelo. TiICT ti tirhisiwa hi vuningi eka vaaki ku fikela laha dyondzo handle ka tona yi va ka dyondzo leyi nga hetisekangiki. Hi 2015 DBE yi ta humesa mpapfarhuto wa qhinga ra rixaka ra dyondzo ya elektironiki ya xiyenge xa xikolo ku va yi langutisisiwa hi vatekaxiave vo hlava va dyondzo ya elektirinoki etikweni. Qhinga ri ta komba ku hlangana exikarhi ka ku tirhisiwa ka ITC hi xitalo na ku fikelela ku antswisiwa ka swikongomelo swa ku dyondza leswi tumbuluxiweke hi sisiteme. Qhinga ri ta va erivaleni mayelana na leswaku tithekinoloji leti nga kona hi tihl. Xavunharhu, tanihileswi dyondzo ya elektironiki yi khumbaka vatekaxiave vo hlava endzeni na le handle ka mfumo qhinga ri ta va erivaleni leswaku vatekaxiave i va mani na leswaku va nga tirhisana njhani.

HI 2030 HI LAVA KU FIKELELA SWIKONGOMELO SWA 27 LESWI LANDZELAKA:

“Swikongomelo swa 1 ku fika 13 swi tirhana na mivuyelo yo karhi ya sisiteme ya dyondzo, haswimbirhi mivuyelo leyi fambelanaka na ku tsarisiwa na ku kuma, na mivuyelo leyi fambelanaka na leswi vadyondzi va swi dyondzaka.”

SWIKONGOMELO SWA 1 KU FIKA 6: KU FIKELELA MIPIMO YA MINIMAMUYA DYONDZO

XIKONGOMELO XA 1: Ku engetela nhlayo ya vadyondzi eka Giredi ya 3, lava hi ku hela ka lembe va kotaka ririmi ra minimamu na vuswikoti bya nyumeresi bya Giredi ya 3.

XIKONGOMELO XA 2: Ku engetela nhlayo ya vadyondzi eka Giredi ya 6, lava va kotaka ririmi ra minimamu na vuswikoti bya matematiki bya Giredi ya 6.

XIKONGOMELO XA 3: Ku engetela nhlayo ya vadyondzi eka Giredi ya 9, lava hi ku hela ka lembe va kotaka ririmi ra minimamu na vuswikoti bya matematiki bya Giredi ya 9.